

Catalogus librorum sedecimo saeculo impressorum, qui in Bibliotheca Nationali Hungariae Széchényiana asservantur. Az OSZK 16. századi nyomtatványainak katalógusa. Összeállította Soltész Erzsébet, Velencei Katalin, W. Salgó Ágnes. I-III. Bp., 1990. 3257 l.

Belföldön és külföldön is bizonyára egyaránt nagy érdeklődésre tarthat számot az Országos Széchényi Könyvtár nem magyar nyelvű, külföldi 16. századi nyomtatványainak katalógusa. A három vaskos kötet elsősorban a Nemzeti Könyvtár Régi Nyomtatványok Tárának kezelése alá tartozó, ún. antikva-, Apponyi-, hungarica-, röplap- és RMK III-gyűjtemények 16. századi könyveinek a leírását tartalmazza. De benne van a kötetben néhány olyan 16. századi nyomtatvány leírása is, amelyek az OSZK más táraiban őrznek, és amelyek még a katalógus anyaggyűjtése idején kerültek be a Könyvtár állományába. Kimaradt viszont — valószínűleg a kutatók és különösen a katalógus külföldi használóinak a legnagyobb sajnálatára — a 16. században bárhol magyar nyelven megjelent nyomtatványok csoportja. A katalógus összeállítói az 1971-ben megjelent *Régi Magyarországi Nyomtatványok* című bibliográfiára és terjedelmi okokra hivatkozva tekintettek el az említett nyomtatványtípusok felvételétől. Pedig az *RMNy bibliográfiai* adatainak részleges megisméltése és a *Katalógus* szerkesztési elveinek megfelelő felhasználása éppen olyan, a külföld számára ismeretlenebbnek számító magyarországi és magyar nyelvű nyomtatványokra irányította volna rá a figyelmet, amelyek így sajnos elsikkadhatnak a kutatás számára.

E hiányosságot, amelynek a katalógus-szerkesztők is tudatában vannak, a közölt kötetek lehető legalaposabb tartalmi feltárásával igyekeztek ellensúlyozni. Ezért ráirányították a figyelmet még olyan művekre is, amelyek címe nem szerepel a könyv címelevelén, de benne vannak a kötetben. Ezeknek az ún. *contenták*-nak (röv.: Cont.) a feltérképezése sok „rejtett kincs”-re derített fényt. Hiszen egy katalógusnak mindig is az a fő célja, hogy a kutatók pontos információt kapjanak arról, hogy az általuk kutatott szerzőnek mely művei, milyen kiadásban, mennyire teljes példányban, milyen jelzeten állnak a rendelkezésükre egy adott gyűjteményben. Így az analitikus fel-

tárásnak köszönhetően e katalógusban 17 000 műről nyerhetünk részletes felvilágosítást. Kiderül pl., hogy Jacobus PISO *Epistola... de conflictu Polonorum et Lituorum cum Moschovitis* című levele három, OSZK-ban is őrzött gyűjteményes kötetben is benne foglaltatik, de sosem jelent meg önállóan (I. III. kötet 1984.).

A másik üdvözölhető kezdeményezése e katalógusnak egy szerző azonos művének különböző idegen nyelven vagy eltérő címen közreadott kiadásainak együttes, időrendben való közlése. Így pl. kronologikus rendbe sorolva egy csoportban található meg Arisztotelész *Ethica Nicomachia* című összes, OSZK-ban őrzött, külföldi idegen nyelvű kiadása (A 544–55).

A leírások a könyvek katalógusokban általánosan szokásos, legfontosabb adatait közlik: szerző, cím, impresszum- és terjedelm adatok, a kötetben szereplő más művek leírása, bibliográfiai hivatkozás és természetesen a példányok jelzete és hozzávetőleges teljessége is. Kár, hogy ez a két utóbbi logikailag összetartozó adat nem egymás mellett foglal helyet. A példány(ok) teljességének jelölésére ugyanis külön sort tartottak fenn a szerkesztők a leírások végén. Terjedelmileg ez a javasolt átcsoportosítás némi helymegtakarítást is eredményezhett volna. Ennél jelentősebben csökkenthette volna a katalógus terjedelmét, ha a nyomdászmutatóban csak a nyomtatványok sorszáma közölték volna a szerző és a cím újraiséltése helyett. Ha pedig ezt a közlési módot követték, így a sorszám feltüntetése nem növelte volna nagyon a terjedelmet, viszont megkímélte volna a kötet használatát a kétszeres kereséstől.

A kötetnek egyébként összesen három mutatója van: a nyomdahelyek; a nyomdászok és kiadók szerinti index; a kiadványok összes szellemi közreműködőjét összefoglaló névmutató. Szívesen vettük volna továbbá, ha címmutató és a jelzetek és a katalógus tételszámai közötti konkordancia is készült volna. Egyébként a mutatók így is a katalógus összterjedelmének közel 1/6-át teszik ki. Reméljük, hogy a jövőben talán nem kell ilyen sok munkát kifejezni hasonló jellegű mű elkészítéséhez, és ez a könyvtári katalógus volt az utolsó ilyen nagyszabású vállalkozás Magyarországon, amelynek összeállítása és mutatózása nem számítógépségségével készült.

Mint ismeretes, a „Kulturális emlékeink fel-tárása, nyilvántartása és kiadása” című program keretében folynak az országban a „Magyarországi gyűjtemények 1601 előtti nyomtatványainak katalógusai” című téma munkálatai. Az e témában dolgozóknak az OSZK antikva-katalógusa lesz a legfőbb kézikönyvük, és munkájuk eredményeképpen pár év múlva folyamatosan nyomtatásban is napvilágot látnak majd azok a katalóguskötetek, amelyek az országban jelenleg található összes (kb. 60–70 000), 1601 előtt készült nyomtatványt, sőt az egyes példányok egyedi jellegzetességeit is tartalmazni fogják (kötés, proveniencia, possessor, stb.). Ennek a munkának az alapjait az OSZK Régi Nyomtatványok Tárának 1951 óta a katalóguson dolgozó lelkes gárdája vetette meg, főleg pedig a kötet szerkesztésében oroszánrészt vállaló Soltész Erzsébet, Venczei Katalin és W. Salgó Ágnes.

P. Vásárhelyi Judit

Báró Wesselényi István: Az eljegyzett személyeknek paradicsomkertje. Sajtó alá rendezte Tóth Margit. Szeged, 1990. 183 l. (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 28. kötet)

Wesselényi István kéziratban fennmaradt allegorizáló devóciós művét irodalomtörténetünk már a múlt században is számon tartotta (Deák Farkas, *Századok*, 1880.), létezése azóta sem esett ki ismereteink köréből, azonban beható vizsgálata mindmáig nem történt meg, sőt róla téves adatok is terjedtek. Mindez kellően indokolta modern kiadásának napirendre tűzését, annál is inkább, mivel a korai barokk főúri vallásos prózának számos emléke maradt kéziratban. Szegeden az ilyen jellegű művek sajtó alá rendezésének már egyébként is volt előzménye (Ecsedi Báthory István meditációinak szövegkiadása Erdei Klára által), most pedig elismeréssel lehet nyugtázni a folytatást, egy újabb elmélkedés közreadását.

A bevezető tanulmány számos új ismerettel bővíti a műre vonatkozó eddigi tudásunkat. Mindenekelőtt a fordítás keletkezésének évét tisztázza, kimutatja, hogy az aszkétikus-misztikus szellemű meditációt nem 1606-ban, hanem 1620-ban magyarította a szerző, aki unokahúgának, Wesselé-

nyi Annának szánta munkáját. Fény derül továbbá a forrásműre is. Tóth Margit meggyőzően bizonyítja, hogy a magyar főúr a brüsszeli jezsuita kollégium rektorának, Jan Davidnak a latin szövegét (*Paradisus sponsi et sponsae...*, Antwerpen, 1607, Theodor Galle 102 metszetével) ültette át magyarra. Utal arra is, hogy a flamand jezsuita könyvének lengyel, majd német nyelvű fordítása után került sor a magyarításra, ami azonban nyilván a latin eredetiből történt.

A forrás azonosítása egyben azt is jelenti, hogy sikerült tovább gazdagítani a 16–17. századi németalföldi–magyar szellemi és irodalmi kapcsolatok adattárát, mégpedig ezúttal flamand katolikus kapcsolattörténeti adattal, ami meglehetősen ritka a 17. században. A harminc művet közreadó Jan David közép-európai recepciójának is újabb példája a most feltárt összefüggés.

A bevezető tanulmány szerint Wesselényi műve a Szent Ignác-féle „aktív, cselekvő vallásosságot tolmácsolta” magyarul, s noha akadnak benne manierista stílusfordulatok is, azért elsősorban mégis barokk sajátosságokat mutat (14–15.). Ez az érvelés és az utána következő stilisztikai elemzés azért meggyőző, mert nem egy-egy szókép vagy fordulat barokk avagy manierista jellegét igyekszik hangsúlyozni (ami meglehetősen önkényes minősítésekre adhat alkalmat), hanem a stílust irányító szándékot vizsgálja. Ebben pedig a hasznosság (utilitas) eszménye dominál (miként Pázmány esetében is), a gyönyörködtetés (delectare) ennek rendelődik alá, a *pietas* irányítja a *stylus*-t, ezért Wesselényi írása valóban a barokk szellemi atmoszférájában mozog. Legfeljebb azt a megjegyzést kérdőjelezhetjük meg, amely szerint a mű „nem a magyar vallásos irodalom belső, öntörvényű fejlődésének szülötte igazából, hanem elsősorban külföldi, flamand hatás alatt született...” (20.) Aligha hihető, hogy a fordítások és átdolgozások — melyekkel tele van régi irodalmunk — nem belső motivációból születtek volna, hiszen már csak kiválasztásuk is határozott kívánalmak szerint történt s a fordítás nem csekély munkáját is ösztönöznie kellett valamilyen késztetésnek.

A szöveg közlése betűhív, igen pontos, követi a kritikai kiadásoktól elvárt szintet. A hozzá csatlakozó jegyzetekkel és magyarázatokkal együtt szakszerű edíciót kapunk kézhez, amely örvendetesen gyarapít-